

ASTRA FILMFESTIVÁL – NAGYSZEBEN

Csillaghullás

BERETVÁS GÁBOR

A NAGYSZEBENI ASTRA DOKUMENTUMFILMFESTIVÁL ELSŐSORBAN EURÓPA KELETI PEREMVIDÉKÉNEK VIHAROS MÚLTJÁRA ÉS JELENÉRE FÓKUSZÁL.

Az októberben megrendezett, 26. Astra Filmfesztivál egyik fő vonulatát a harminc évvel ezelőtt bekövetkezett rendszerváltással foglalkozó filmek képezték. A rendezvény programjában persze bőven találhattunk egyéb tematikájú műveket is – ilyen volt a két meghívott magyar dokumentumfilm is, az *Angyali üzlet*, Gellér-Varga Zsuzsanna filmje, ami egy magyar start-up vállalkozást állít a fókuszába, illetve Hajdú Eszter *Hungary 2018*-a, ami magyarországi forgalmazásba nem került, de az interneten elérhető volt mindenki számára.

A legjobb filmnek kijáró díjat a nemzetközi szekcióban az észt Ksenia Okhapkina *Halhatatlanja (Surematu/Immortal)* kapta. A Karlovy Varyban is nagydíjas dokufilm bemutatja, hogy az Északi-sarkkör és a hajdani Gulag kényszermunkatábor közelében fekvő orosz iparvárosban hogyan él tovább a múlt rossz szelleme, milyen eszközökkel nevelik ma bele a gyerekekbe a feltétlen hűséget az állam iránt, a fegyveres szolgálatra felkészítés, illetve a balett fegyelmező erejét igénybe véve. A legjobb közép-kelet-európai film Bojina Panayatova *Vöröset látok (Je vois rouge)* című filmje lett. A Franciaországban élő bolgár származású rendezőnő ezúttal saját családtörténetét igyekszik feltárni, miközben a szocialista Bulgária történelmét is felidézi.

A román felhozatalt mustrálva idén két díjat is kiosztott a nemzetközi zsűri. A legjobb rendezésért Anne Schiltz és Charlotte Gregoire kapott díjat *Ce ce rămân/Pastures new* című filmjükért. A belga és a luxemburgi születésű, antropológiát végzett rendezőpáros a pásztor-hagyományokkal bíró román vidékre kalauzolja el a nézőt, egy le-

tűnt kor utolsó mementóiként ábrázolva az itt élőket. A másik díjazott alkotás Alex Bredea *Profu'* című tantörténete. Ebben a romániai állami oktatás színvonalát vizsgálja a rendező, egy szélmalomharcot vívó hőst állítva középpontjába – egy matematikatanárt, aki alternatív oktatási módszerét saját lakásának egyik szobájában gyakorolja. Dorin Ioniță igazi balkáni figura, aki állandóan csengő mobilját folyton felkapja, harsány, szókimondó, minden további nélkül dalra fakad, bár nincs hangja, és ha úgy adódik, a tanári asztalon, a kopott lábasból kanalizációs közben. Cseppet sem szabálykövető. Nem csak elvei, hanem a jelleme miatt is egyedi a reformja. Ez teszi leginkább érdekessé a portréján keresztül kibomló történetet.

Harminc évvel a rendszerváltás után a változások talán legikonikusabb figuráját, Mihail Gorbacsovot kapják lencse- és mikrofonvégre Werner Herzog és André Singer, a *Találkozás Gorbacsovval* című interjú-filmjükben. A szovjet birodalom utolsó párttitkára most 88 éves. Történelmi szerepe az évek során egyre elmosódottabbá vált. A tavalyi Astrán a *Putyin tanúival* jelentkező Vitalij Mansky készített vele hasonló filmet, *Gorbachev. After Empire* címmel, még 2001-ben. Ebből Herzogék is felhasználnak részleteket, mint ahogy régi híradó-felvételek és családi homevideók is bekerültek a filmbe. Ezeket még energikusnak láthatjuk a nagy reformert, ahogy az akkori keleti és nyugati tömbben is neveztek. Herzogék is mintha ezt a régi rajongás-érzetet porolnák le. Ezzel, nem is kevésbé, egyoldalúvá teszik filmjüket. Herzog, aki a kérdező szere-

pét is betölti, meglehetősen tisztelettel és szeretettel közeledik alanyához. Nem nagyon tesz fel kínos kérdéseket. Nem firtatja túlságosan az afganisztáni szovjet jelenlétet vagy a csernobili atomerőmű körül történeteket. Az angolul kérdező Herzog illedelmesen hagyja, hogy a fordítást kiváró és mondatait megfontoló Gorbacsov a maga öreges, komótos módján válaszoljon. Hagyja gondolkodni a szovjet világbirodalom egykori és utolsó urát. Meglehet, azért, mert ez lehet Gorbacsov utolsó számvetése, ezért most mintha az utolsó szó jogán beszélne. Herzog tisztelete nem csak Gorbacsov életkorának szól, hanem annak is betudható, hogy németként eleve hálás neki Németország egyesítéséért. Erre utalás is történik a filmben. Mellesleg a filmben megkérdezettek szintén elismerően nyilatkoznak Gorbacsov szerepéről, talán azért is, mert ezzel a saját nimbuszuk fényesítésén is munkálkodnak. Viszonylag sokat szerepel a dokumentumfilmben a sajátos angolt beszélő Németh Miklós, egykori magyar miniszterelnök. Ő az egyik legrokonszenvesebb, legértetőbb és leghumorosabb figura is a filmben. De megszólal az élők közül a 98 éves George Shultz, Reagan egykori külügyminisztere, vagy Lech Walesa, az ellenzéki Szolidaritás mozgalom hajdani vezetője, a szabad Lengyelország második államfője is. Archiv felvételeken látni az akkori aktív vezetőket, Reagant, Thatchert, Kohlt, és a morbid humort kihasználva a nyolcvanas évek elején egymás után elhunyt szovjet pártfőtítkárokat is, Gorbacsov elődeit, Brezsnyevet, Andropovot, Csernyenkót. Herzog filmje mindenestre kitűnő múltidézés. Globálisan fut végig az egykori változásokon, annak egyik legnagyobb irányítójával tekintve vissza a történetekre.

Gorbacsovnak is köszönhető, hogy a változások jobbára békésen mentek végbe. Ám a különutas Romániában véres forradalom tudta csak elsöpörni a zsarnoki rendszert. Annak irányítóját, Nicolae Ceaușescut és nagyhatalmú feleségét falhoz állították és egy rögtönítélő bíróság döntése nyomán kivégezték 1989 karácsonyán. A most is bemutatásra kerülő 1992-es *Videogramme einer Revolution* ezeknek a forradalmi eseményeknek a felvételeit fűzi egybe. A függöny mögül leselkedő temesvári videokamera

